

BOSHLANG'ICH SINFLARDA OT SO'Z TURKUMI

*NEMATOVA SARVINOZZON
AXMADJONOVA SOLIYAXON
USMONOVA FOTIMAXON*

94 8192105

916835651

936465306

Annotatsiya. Mazkur maqola boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida ot so'z turkumini shakllantirish ahamiyati yangi interfaol metodlardan namunalar tavsiya qilinib yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, morfologiya, ot so'z turkumi, aniq ot mavhum ot.

KIRISH. Mamlakatimizda ta'limning eng asosiy zamini hisoblanuvchi umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun Milliy o'quv dasturi ishlab chiqildi va "Milliy o'quv dasturi" deb nomlanishi biz yosh pedagoglarga katta umidlar baxsh etmoqda. Shuningdek, o'zbek tilini o'qitish metodikasini tubdan isloh qilish, ayniqsa respublikamiz hududida istiqomat qiluvchi barcha millatlar o'zbek tilini jadal o'rgatishni ta'minlaydigan zamonaviy darsliklar yaratish hozirgi kunning eng dolzarb vazifalaridan biriga aylandi. alohida o'qitilar edi.

Shu paytgacha Ona tili va O'qish fanlari alohida o'qitilar edi. Bu ikkifanni birlashtirgan yangi "Ona tili va o'qish savodxonligi" deb nomlangan yagona fan dars soati saqlab qolingan holatda tashkil etiladi. Boshlang'ich ta'limning ona tili fani o'quv dasturi o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan. Davlat ta'lim standarti talablaridan kelib chiqib tuzildi. Ushbu o'quv dasturida 1-4-sinf o'quvchilarida tayanch hamda fanga oid (nutqiy va lingvistik) kompetensiyalarning elementlarini shakllantirish ko'zda tutilgan. Boshlang'ich ta'limda – o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, ularni og'zaki va yozma nutqida adabiy nutq me'yorlariga rioya qilishga Boshlang'ich ta'limda-o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, ularni og'zaki va yozma nutqida adabiy nutq me'yorlariga rioya qilishga o'rgatishdan iborat. Mazkur ona tili o'quv dasturi quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

Ot — mustaqil [so'z turkumlaridan](#) biri. U boshqa turkumlardan bir necha belgi — [xususiyatlari](#) bilan ajralib turadi. Ular quyidagilardan iborat: 1) ot yasash xususiyatiga [ega](#): ishchi, suhbatdosh, paxtakor, bog'bon, oshpaz, Mirzacho'l; b) [sonmiqdorni](#) bildirish xususiyatiga [ega](#): bola — bolalar, daftar—daftarlar; v) egalik ko'rsatkichiga [ega](#): otam, otang, otasi — otamiz, otangiz, otalari; g) [kelishik](#) shakllari bilan o'zgaradi; maktab, maktabning, maktabni, maktabga, maktabda, maktabdan; d) [gapda](#) barcha [gap bo'laklari](#) vazifasida keladi.

Aniq, predmetlarni yoki predmet sifatida tasavvur qilinadigan tushunchalarni ifodalaydigan otlar ma'nosiga ko'ra, atoqli va turdosh otlarga bo'li-nadi. Bir xildagi predmet yoki hodisaning birini ajratib ko'rsatuvchi otlar atoqli otlar sanaladi: Rustam, Olimjon, Jomboy, Mars, Venera, Boychibor kabilar. Bir jinsdagi predmetlarning umumiy nomi turdosh otlardir: gul, daraxt, qalam, daftar kabi.

Ot turkumi 3 xil grammatik kategoriyaga ega: 1) son kategoriyasi; 2) egalik kategoriyasi; 3) kelishik kategoriyasi.

Otning funksional shakllari mavjud bo'lib, ular ma'lum bir qo'shimcha grammatik ma'no ifodalash, otlarning kategorial shakllariga xos bo'lmagan biror sintaktik vazifasiga moslashish uchun xizmat qiladi. Otga xos funksional shaklning yasalişga ko'ra 3 tipi mavjud: 1) sintetik shakl; 2) analitik shakl; 3) juft va takror shakl. Otning sintetik funksional shakllari o'z ma'no va vazifalariga ko'ra quyidagi turlarga bo'linadi: a) kichraytish shakli (baliqcha, yigitcha, kelinchak); b) erkalash shakli (opajon, bo'taloq, qizaloq); v) hurmat shakli (onajon, opajon, dadamlar, akamlar, oyimlar); g) qarashlilik shakli (akamniki, maktabniki); d) o'rin belgisi (osmondagi, qirdagi, qishloqdagi); e) chegara shakli (uygacha, toqqacha, boqqacha); j) o'xshatish shakli (Ozodday — Ozod kabi, sizlarday — sizlar singari). Otning analitik shakli ko'makchi yordamida hosil bo'ladi: qalam bilan (da), otam uchun (-ga) kabi. Otning juft shakli umumlashtirish, jamlik ma'nolarini ifodalaydi: qozon-tovoq, qovun-tarvuz. Otning takroriy shakli ko'plik ma'nosini ifodalaydi: qatra-qatra yosh, ombor-ombor g'alla.

Otlarning yasalişhi natijasida yasama otlar paydo bo'ladi. Yasama otlar affiksatsiya, kompozitsiya, abbreviatsiya yo'llari bilan yasaladi. Affiksatsiya ot yasashdagi eng mahsuldor usul bo'lib, uning yordamida shaxs otlari (bo'yoqchi, ishchi, maktabdosh, zargar, sholikor, saroybon, chorvador, tilshunos, etikdo'z, oshpaz, aravakash, kaptarboz, kitobxon); narsa-qurol otlari (ochqich, o'sma, to'plam, kurak, qirindi, ekin, kekirdak, suyunchi, tuzdon); o'rin-joy otlari (bodomzor, O'zbekiston, qarorgoh, ishxona, o'tloq, Paxtaobod); mavhum ma'noli otlar (yaxshilik, paxtachilik, ishonch, yig'ilish, radioeshittirish, odamgarchilik).

Kompozitsiya usuli bilan ot yasashda qo'shma otlar vujudga keladi: bilaguzuk, achchiqtosh, uchburchak, kungaboqar, olibsotar, ishlab chiqarish.

Abbreviatsiya usuli bilan ot yasalganda, qisqartma otlar hosil qilinadi: BMT, SamDU, O'zME kabi.

Otlar gapda ega, to'ldiruvchi, qaratqichli aniqlovchi, hol vazifalarida keladi. Ammo o'rni bilan sifatlovchi, izohlovchi, kesim yoki atov, vokativ ran bo'lib kelishi ham mumkin

XULOSA: Ot so'z turkumini o'qitish boshlang'ich sinflarda juda muhim va zarur mavzu hisoblanadi Ushbu maqolada Marfalogiya bo'limi ot so'z turkumi

otlarning yasalishi, manosiga ko'ra turlari ,qisqartma otlar haqida malumotlar dan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR ROY'XATI:

1. Hamroev G'.H. Fonetikaning umumta'lim maktablarida o'qitilishiga doir ayrim mulohazalar //. –Toshkent, TDPU, 2018. –B. 485-487.
2. Mirzayev F. Fonetika o'qitishda xalq maqollaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida 2010. –B. 116-118.